

СДК С.БАРЛЫҚ ИМЕНИ К.Х. КУЖУГЕТА

АПТАРА – ТЫВА УЛУЛСТУН ЭДИЛЕЛ

АПТАРА

- **АПТАРА - ТЫВА УЛУСТУН ЭДИЛЕИ.**
- **АПТАРА ОГ ИШТИНГЕ ТУРАР ЭДИЛЕЛ.**
- **АПТАРАНЫ ҮЯШТАН ЧАЗАП КЫЛЫР.**
- **АПТАРА ДОРТ БУЛУНЧУК ХЕВИРЛИГ.**
- **АПТАРАНЫ ЧАРАШ КЫЛДЫР КААСТАП КЫЛЫП ЧОРУУР.**

**ТУСКАЙ ХЕВИРЛИГ ЭЖЕШ ҮЯШ
АПТАРАЛАРГА ҮНЕЛИГ ӨНЧҮ-ХӨРӨНГИ, ЭТ-
ХЕРЕКСЕЛ СУП ЧОРААН. ОЛАРНЫ ЧУДУРУК
АЛДЫН, БӨРҮ БАЖЫ МӨҢГҮН БОЛГАШ
БУСТУУЧАЛ ЭТ-СЕП ШЫГЖААРЫНГА
АЖЫГЛААР, ШАРЫ, АЬТ, ТЕВЕГЕ
ЧҮДҮРЕРИНГЕ ЭПТИГ КЫЛДЫР КЫЛГАН
БОЛУР**

ШААНДА, АМГЫ УЕДЕ ДЕГ, ЯНЗЫ-БУРУ ОННЕРЛИГ
БУДУКТАР ТУРБААН. ОНУ ЧУГЛЕ КЫДАТ, ОРУС
САДЫГЖЫЛАРДАН УЛУГ ОРТЕК-БИЛЕ МАЛ-МАГАНЫИН
ТУДУП БЕРИП ТУРГАШ, ОРНАП-СОЛУП АЛЫР ТУРГАН.
ЫНЧАЛЗА-ДАА ТЫВАЛАР ОРАН-ЧУРТУНУН КАЗЫМАЛ,
БОДУ БУТКЕН БАЙЛААН АЖЫГЛАП, ДАГЛАРДАН ХУРЕН-
КЫЗЫЛ, ЧИДИГ КЫЗЫЛ ОННУГ ШИВИТ ДЕП АДААР
БУДУК-ДОВУРАКТЫ КАЗЫП АЛГАШ, АПТАРАЛАРЫН,
БУДУП АП ЧОРААН. ДЫТТЫН КЫЗЫЛ ЧОВУРЭЭЗИ-
БИЛЕ, А ИНЕК-ХАРАГАННЫН САП-САРЫГ КАРТЫ-БИЛЕ
БАЗА ДЫКА ХОЙ ЭДИЛЕЛДЕРНИ БУДУП АП ЧОРААН.

**АПТАРАНЫ ОЮП КЫЛГАН ХЭЭЛЕР-БИЛЕ КААСТАП,
БАЗА ЯНЗЫ-БҮРҮ ӨҢНЕР БИЛЕ БУДУУР, ДЕМИР
КЕЗЕКТЕР-БИЛЕ-ДАА КААСТАВЫШААН,
БЫІЖЫГЛААР ТУРГАН. ТЫВА КИЖИ КААС ЧАРАШ
АПТАРА, ШУРГУУЛДАЛАРНЫ ЧАЗААШ, ОЛАРНЫҢ
АРЫИННАРЫН ЯНЗЫ-БҮРҮ ХЭЭЛЕР-БИЛЕ КААСТАП
БУДУУР. АПТАРАЛАРНЫҢ ЧУРУКТАРЫНДА
УГУЛЗАЛАРНЫҢ ХЕВИРЛЕРИНИҢ ЧУРУУ
НАРЫЫДААН ТУДУМ, НИТИ УТКАЗЫ НАРЫНЧЫП,
ТУСКАЙЛАҢ КОМПОЗИЦИЯНЫ ТУРГУЗУП ТУРАР.**

**ТЫВАЛАР АПТАРАНЫ КЫС УРУГНУ ӨГЛЭЭРДЕ
ЧАЗАП КЫЛЫР ТУРГАН. АПТАРАДА УГУЛЗАЛАР
КАМГАЛАЛ УТКАЛЫГ: ЧАА ӨГЛЕНГЕН АНЫЯКТАРГА
ЭҢ-НЕ ЭКИ КҮЗЭЭШКИННЕРНИ, ААС-КЕЖИКТИ,
АЖЫ-ТӨЛҮ ӨГГЕ ТАЙБЫҢ БОЛГАШ ДЕМНИГ, БОТ-
БОТТАРЫН БИЛЧИП ЧУРТТААРЫН ИЛЕРЕТКЕН.
АПТАРАГА ТУРАР ЭҢ-НЕ НЕПТЕРЕҢГЕЙ ХЭЭЛЕР БОТ-
БОТТАРЫНГА КОЖАЛАНГАН БОЛГАШ
ИЛБЕКТЕШКЕН ЧЕЧЕК-ҮНҮШТЕРНИ КӨРГҮСКЕН
ХЭЭЛЕР БООП ТУРГАН. ОЛАР ХАРЫЛЗААНЫ,
НАЙЫРАЛДЫ, ҮНАКШЫЛДЫ КӨРГҮСКЕН.**

АПТАРАДА УГУЛЗАЛАР

ХЭЭ «ОГЛЕНГЕННЕРНИН ЫНАКШАЛЫ»

**ОРТУЗУНДА ЧЕЧЕК ААС-КЕЖИКТИГ
ЧУРТТАЛГАНЫ ОШТАП ТУРАР,
АЗЫГЛАРЫНДА ХЭЭЛЕР МЕРГЕН УГААН
ШИНГЭЭДИП АЛЫРЫНЧЕ АЙЫТКАН**

ХЭЭ «ОЗУГЕН ЧЕЧЕКТЕР» - ЧАШ АЖЫ-ТОЛДУН ОЗЕРИНГЕ ЭКИ

**БО УГУЛЗА ОГНУН КЫС ЭЭЗИННИН
АЖЫЛГЫР ААЖЫ-ЧАНЫН, ШЫДАЛДЫЫН
БОЛГАШ ЭН-НЕ КОЛ ЧУУЛ ОДУЧУНУ (ЭМ
ОҮТ ЧЫЫР) АЗЫ ЧАТЧЫ КИЖИНИН ОГ-
БУЛЕЗИНИН ХЭЭЗИ**

**ХЭЭ «КЕЖИК ТУДАР», А
ОРТУЗУНДА,
КЫДЫГЛАРЫНДА
«КОЖААЛАРЛЫГ ХЭЭ»**

ИЙИ ШУРГУУЛДАРЛЫГ АПТАРА

- ХЭЭ «ОЗУГЕН ЧЕЧЕКТЕР» БОЛГАШ ОТРУЗУНДА
«МАТПАРАЛЧЫН ЧЕЧЕК»
- НОГААН ОН ЧАШ АЖЫ-ТОЛДУН ОЗЕРИНГЕ ЭКИ
ДЕП ЧУУЛДУ ИЛЕРЕДИП ТУРАР

**УГУЛЗА «ЧУКТЕР
АЙТКАН ЧЕЧЕКТЕР»
ДОЛГАНДЫР «ХАРТЫГА
ХЭЭНИ» ЧЕЧКТЕР ДЕГ
САГБЫРЛАП,
АЛДЫННАП КЫЛГАН.**

**УТКАЗЫ: ХАРТЫГА ДЕГ КАШПАГАЙ, ЭРСЕ
КИЖИЛЕРНИН АМЫДЫРАЛЫН КОРГУСКЕН.**

**УГУЛЗА «БАГЛААШТЫГ
ОЗУГЕН ЧЕЧЕКТЕР»,
ДАШТЫҚЫ
ТАЛАЛАРЫНДА 4 «УРУГ
КҮУДУ» ДЕП ХЭЭЛИГ**

**УТКАЗЫ: АНЫЯКТАР ХОЙ МАЛ-МАГАННЫГ,
КЫМЫСКАЯК ДЕГ ДЕМНИГ, АЖЫЛГЫР-
КЕЖЭЗ, АМЫДЫРАЛЫНГА ТУРУШТУГ
БОЛЗУН ДЭЭН**

АЬТ ЧУЪУГУ АПТАРА

- ОРТУЗУНДА «4 ЧУРЕКТЕРНИН ЫНАКШАЛЫ»,
ДОРТ АЗЫИНДА «СОРУЛДАА» ДЕП
УГУЛЗАЛАР.
- УТКАЗЫ: ОГЛЕНГЕН АНЫЯКТАРНЫН
ЫНАКШЫЛЫ БЫЖЫГ, БОТ-БОТТАРЫНГА
БЕРДИНГЕН БОЛГАШ АМЫДЫРАЛЫ ЭКИ,
ЧЕЧЕКТЕЛИП ТУРЗУН ДЭЭН

**ТҮІВА АПТАРА
ДУГАЙЫНДА УЛУСТУҢ
ЧЫЫНДЫ ЧУГААЛАРЫ.**

- АВА КИЖИ ОГЛЕНИР УРУУНГА АПТАРА
ДУПТЕП БЭЭРГЕ, ЧУРТТАЛГАЗЫ
ААС-КЕЖИКТИГ БОЛУР.
- АПТАРА ДУПТЭЭРИ - АДА- ИЕЗИНИН
БУЯНЫН ЭДИЛЭЭРИ БООР,
АДА-ИЕЗИНИН САГЫШ-ЧОВААШКЫНЫ.

**- УРУУН БЭЭРГЕ, 60 АЯК АЛБАН ТУРАР,
ЧУРТАЛГАЗЫ ШУУДААР БООР.
КЫШКЫ, ЧАСКЫ ТЫВА ТОННУ
АЛБАН БАЗА БЕЛЕТКЕП БЭЭР
ДЕП ДЫИННААН МЕН.**

- ШУПТУЗУН СУП КААР: АЬШ- ЧЕМ, АЯК-САВАЗЫ, ПАШ-САВАЗЫ, ИНЕ-ХЕНДИРИ. ХАРЫН, КЫС КИЖИГЕ ИЖЕНИРИНГЕ ЧУУ ХЕРЕГИЛ, ШУПТУЗУН ЧЕТЧЕЛЭЭР. ИДИК-ХЕВИНДЕН БЭЭР. ШААНДА ТЫІВА ТОННАР БОЛЗА КЫШКЫ, ЧАСКЫ ТОНУ ДЭЭШ.

**- АПТАРАЗЫН АДА-ИЕЗИ УРУГ ЧАШ
ТУРДА, БЕЛЕКТЕП КИРИПТЕР ДЕП БИР-
ЛЕ ЧОГААЛГА НОМЧААН МЕН.
КҮДЭЭЗИНГЕ КИШТЕН ДАРААН ТОН
СУККАШ, УЙНУКТАРЫНГА
"ХУРАГАНДАН ИЙИ ТОНУН ДААРАП
ЧЕКТИКПЕС БООР МЕН"
ДЕП МУНГАРАП ОЛУРАР.**

**- "БИЧИИ АПТАРА САТКАШ, БУЯН-
КЕЖИК ХАВЫН ДОЛДУРГАШ, СУП
АЛЫРГА БАЗА АНАА" - ДЕП ЛАМА
БАШКЫ ЧУГАЛААН ЧУВЕ.
ЫНДА ЧУГЛЕ БУЯН -КЕЖИК ХАВЫ
ЭВЕС, АЛДЫН -МОНГУН - КЫС
КИЖИННИН ЭДИЛЕЛДЕРИН
СУП АЛЫРГА ЭКИ.**

**- АПТАРАЗЫ ДОЛУ КЫСТЫН ИШТИНДЕ
ЧАВАГА, ЧЕНИЖОК, ИНЕ СУГАР, ИНЕ
ШАНЧАР, АЖЫ-ЧЕМИ, ТЫІВА ДаЛГАН
ДЭЭШ ҮІҢДАЙ БОЛУР ЧҮВЕ.**

**- АПТАРАНЫ БЕЛЕКТЭЭШ, ЧЫЛДЫН
ДОРТ ЭРГИЛДЕЗИНДЕ КЕДЕР ТОННАРЫН,
ШАЙ, ДУЗУН ХАВЫ БИЛЕ, КЫС КИЖИНИН
ХЕРЕГЛЭЭР ИНЕ, ЧУСКУУ ШУПТУЗУН
БЕЛЕКТЕП ДОЛДУРУП
ЧОРААНЫ ШЫИН.**

**- "АПТАРАНЫ УРУУНГА БЭЭР ЧОРААН. ОНУ
ДААРАНЫЫР ХЕРЕКСЕЛДЕР-БИЛЕ БЭЭР" «
ДЕП ДЫИННААН МЕН КЫРГАН-АВАМДАН.**

**- АПТАРАНЫН ИШТИНГЕ ИЙИ СЫРТЫЫ,
ШАЙ, ДУС ХАВЫ, АЯКТАР БИЛЕ ЧУМНЕП
КААН БООР ЧОРААН.**

**- "АПТАРА ЧОК ОГЛЕНГЕН УРУГНУН
АМЫДЫРАЛЫ ШУУДАВАЙН ТУРУП БЭЭР
АЗЫ БОТ КЫРЫЫР ДЕП БАРГАН УРУГГА
АПТАРА ТЫП БЭЭРГЕ, АМЫДЫРАЛЫ
ЧОГУУР" - ДЕП УЛУГ НАЗЫЛЬГ УЛУСТУН
УГААДЫЫН ДЫННААН МЕН.**

ДЫННААНЫИАР ДЭЭШ ЧЕТТИРДИМ!